

Enhver ved hvordan et bibliotek ser ud - så her er et marked

Af Søren Lind og Jes Dalsgaard

Dengang for et par år siden, hvor vi skulle lave et nyt bibliotek i Otterup befandt vi os på mange måder i en situation af stor selvransagelse. Diskussioner om hvad og hvordan var længe dominerende indtil kernen i problemet stod klar for os, nemlig: For hvem?

Hvem bygger man et bibliotek for? De højtsvungne politiske taler har ét svar: Borgerne (læs skatteborgerne), men kaster vi et kritisk blik udover den danske biblioteksverden, støder vi på huse og indretninger, der på en mængde områder ikke lever op til idealerne om et hus for borgerne.

Vores koncept for biblioteket har hele tiden været og er stadig, at det skal være **benytterorienteret**, hvor meget af det vi ser omkring os vel nærmest kan betegnes som bibliotekarorienteret eller systemorienteret.

Benytterorienteret er lidt slagordsagtigt at tage brugeren og brugerens behov og muligheder alvorligt.

Her på stedet har vi som en slags simpel analysemodel med held inddelt vores brugere og potentielle brugere i tre typer

- a. biblioteksuvante
- b. biblioteksforvirrede (systemukendte)
- c. bibliotekskendere (systemkendere)

hvor vi så ovenikøbet vil vove det ene øje og sætte % på og påstå at a. repræsenterer ca. 50%, b. ca. 45% og c. ca. 5% af vores (voksne) lånere. I mere urbane samfund er c. måske helt oppe på 10%!

Nå og hva' så?

Endnu en påstand: Hovedparten af danske biblioteker er indrettet og skabt for de 5-10% med uddannelsesmæssig og almen baggrund omtrent ligeså forudsigelig og småtrist som bibliotekarernes. Vi har derfor her villet prøve, om vi ikke kunne vende billedet, så vores tilbud i lige grad tilgodeser a, b og c grupperne. Hertil, mener vi, kan modellen med det 3. delte bibliotek anvendes.

Principper for 3-delning

- 1. marked
 - Mindre systematisk
 - Udstillinger
 - Populært (lystlæsning)
 - Nyt
 - Sammenblanding af materialer
- 2. alm. udlån
 - Systematisk
 - Genfinding
- 3. magasin
 - Systematisk
 - Et nødvendigt "onde"

En af hovedtankerne bag vores bibliotek er, at vi i det samme hus skal henvende os differentieret til vores mangeartede målgrupper. En anden er, at vi, da vi er så glade for det tilbud, vi har at give, vil gøre tilbuddet så synligt som muligt. Begge dele mener vi tredelingen (eller hvor mange niveauer vi efterhånden har) kan hjælpe til med.

Markedet giver os mulighed for at præsentere anderledes opstillinger af vores materialer. Vi kan synliggøre, hvad vi har - så at sige give brugerne de brudflader, der kan hjælpe ind i vores samlinger. Egentlig kun en hjælpende hånd. Til gengæld også en nødvendig hjælp til de mere end 75% af vores brugere, der ikke kan finde rundt i de eksisterende systemer.

Sat lidt på spidsen kunne vi formulere det således: Vil vi være biblioteket for andre end eliten, må vi også give vores (potentielle) brugere fair play. De skal have en chance for at finde noget, de kan bruge, de skal have en fair mulighed for at klare sig selv. Og det kan jo ikke passe, at alle vores lånere kan finde pakken med gær i Bilka, men ikke vores bøger om rosenbeskæring

Derfor handler vores marked, ikke kun om udstillingsplads og frugtvoгне, men i ligeså høj grad om 'fornuftige' emne- og genreopstillinger. Mejerivarer for sig - dybfrost for sig, så at sige.

Vi lever ikke isoleret, men i et samfund gennemsyret af stadig øget kommercialisering. Det kan vi så begræde eller glæde os over, men vi skal erken-

de det og ikke have berøringsangst. Vores brugere har det nemlig ikke! Der for ligner vores bibliotek nok mere en boghandel på det ydre end det ligner et traditionelt bibliotek - og det er både vi og brugerne glade for.

For det er jo i sandhed stærke kræfter, bibliotekerne i disse år er oppe imod. I en stigende konkurrence med kulturindustrien og mediemarkedet i det hele taget - med op til 40 kanaler på "dummen" og videoshoppens på alle måder farverige tilbud - er det mere end nogensinde vigtigt, at de tilbud, vi har i bibliotekerne, så også præsenteres for vore brugere på en måde, de på én gang finder ikke blot attraktive og inspirerende, men i lige så høj grad betragter som et reelt modsvar på deres specifikke behov.

For enhver pris ville vi undgå den gølge ørkenvandring, det kan være, ikke blot at træde ind i ældre biblioteker, men desværre også i uhyggelig grad i mange nyindrettede biblioteker, hvor ensartetheden og pænheden mere end noget andet er det dominerende indtryk, man får.

Vi ønskede en af-institutionalisering, hvor **oplevelsen** skulle i højsædet - hvor biblioteket på alle måder skulle være indgangen til en vidtspændende jungle af indtryk og oplevelsestilbud, der ikke blot blev et svar på brugernes umiddelbare behov, men også samtidig udfordre dem - vække deres nysgerrighed!

Oplevelser kan man give og få på mange måder: i denne sammenhæng nødvendiggør pladsen, at vi helt forbigår vores mangesidede arrangements- og udstillingsvirksomhed for børn og voksne - aktiviteter, der idag er en fuldt integreret og dybt facetteret del af hele vores samlede bibliotekstilbud.

Med disse ting som udgangspunkt blev det altså opgaven at lade disse intentioner komme til udtryk i den konkrete måde, hvorpå vi

1. rent fysisk organiserede inventaropstillingen
2. opsplittede vores materialebestand i nye gener/emnegrupper
3. designede nye inventartyper
4. ændrede materialevalget

Biblioteksrummets arkitektoniske grundprincip er et 6 x 6 m modul med en loftsbærende træsøjle placeret i hvert hjørne af modulet. De eneste "åbninger" i rummet er et bredt indgangsparti og i modsatte ende et glasparti, der giver udkik til en park - derudover ingen vinduer bortset fra loftsvinduerne - se grundplan.

Rummets meget stive og kontante regelmæssighed indbyder til - eller rettere - har næsten indbygget i sig et krav om en traditionel reolopstilling (fra søjle til søjle eller fra søjle til væg - i "smukke", rette og trivielle linjer!), hvilket månedlange, frugtesløse diskussioner med arkitektfirmaets ellers tilsyneladende rimeligt progressive indretningsarkitekt da også blev et endegyldigt bevis på.

Først i samarbejdet med en udefrakommende indretningsarkitekt - uden tilsvarende veneration over for rummet - lykkedes det os at virkeliggøre nogle af de idéer, vi havde med biblioteket. På den ene side ønskede vi - som tidligere nævnt - at henvende os så differentieret til vores brugere som overhovedet muligt, samtidig med, at vi havde et krav om, at dette 1200m² store udlånslokale blev opdelt i mindre selvstændige og overskuelige **områder** - et nøglebegreb, skulle det senere vise sig, for hele den videre planlægning.

Et område blev således defineret ved, at det skulle henvende sig til en nærmere defineret målgruppe, således at det indretnings- og "indholds"mæssigt modsvarede netop denne gruppes ønsker og behov, for på denne måde at åbne op for og lette brugerens adgang til bibliotekets tilbud.

De forskellige **områder** er derfor kendetegnet ved, at de ting, der definerer det som et **område**, kan være af vidt forskellig karakter - det kan for eksempel være.

- a.genren (f.eks gamle dage)
- b.materialet rent fysisk (f.eks. lydbøger)
- c.funktionen (f.eks. spilleområdet)
- d. alderen (f.eks. ungdomshjørnet),

men i langt de fleste tilfælde også kombinationer på kryds og tværs af dette.

Områderne er naturligvis åbne og tilgængelige for alle - det er mere overskridende sammenflydninger

end skel, der dominerer i biblioteket - blot signalerer de gennem hele deres udtryk, hvem de henvender sig til og hvad de rummer. Som eksempel har vi i børneafdelingen i området for de allermindste et stort flyde-/hoppedyr, en kæmpegiraf, et paddehattehus med flydemadrass og mulighed for musikaflytning, legetøj af forskellig slags - foruden selvfølgelig billedbøger, pegebøger, Rasmus Klump'er o.lign.

I børneafdelingen - der ligger øverst på grundplanen - blev det primært en aldersdifferentiering, der definerede **områderne**, mens det i voksenafdelingen blev de mange forskellige genrer/emnegrupper, der bestemte **områdernes** størrelse og karakter.

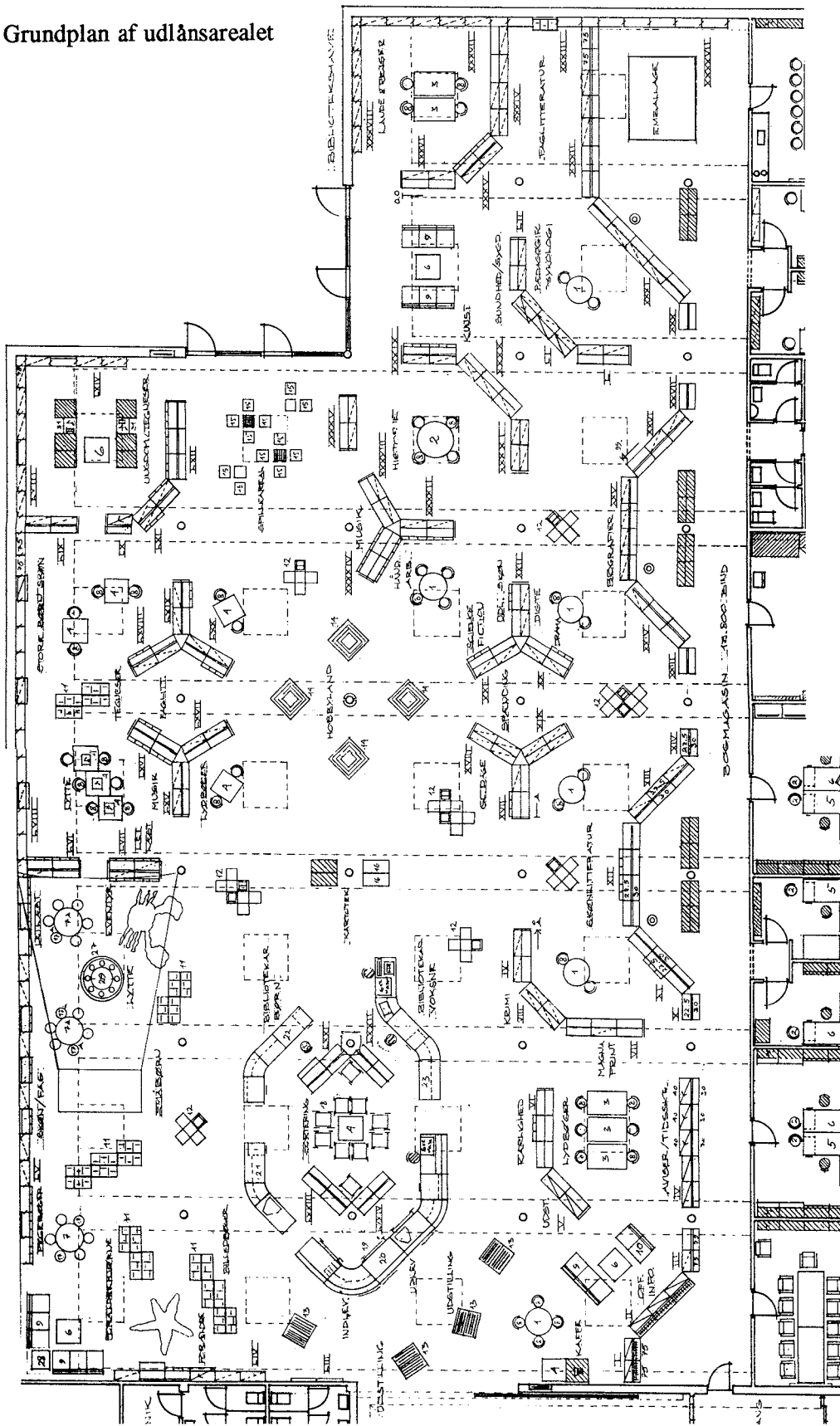
I stedet for at tale om det 3-delte bibliotek er der derfor snarere tale om, at vi har udvidet idéen om markedet til at omfatte hele biblioteksrummet; dog alligevel således, at de mere spændende opstillinger følger linjen tværs gennem rummet fra indgang til glasparti (dette er samtidig bibliotekets "hovedfærdselsåre"), i hvilket område vi har forsøgt at holde inventaret lavt for at bevare udkikket - og så placeret de mere traditionelle opstillinger ude langs væggene, hvor vi derfor også har været i stand til at gå op i en lidt højere reolhøjde.

Det visuelle hovedindtryk af rummet bliver derfor uendelig varieret - uanset, hvor du vender dig hen, møder dine øjne en ny spændende vinkel, en reol, der slanger sig i skæve knæk, labyrintiske blindgyder, farver i blå, rødt, gult og grønt. Frem for alt er der ingen kedelige gentagelser i inventaropstillingen - det er blevet et rum, man kan gå på opdagelse i - **oplevelser** venter om hjørnet!

En ret omfattende og iøjnefaldende skiltning er med til at skabe overblik og orden i dette tilsyneladende kaotiske univers, hvor den med sine klare farver og koncise tekst - ofte suppleret med et symbol/piktogram - er med til at fremme forståelsen og hjælpe lånerne til, i det omfang de ønsker det - i højere grad at være **selvhjulpne**.

Og som tidligere nævnt, er det jo kun en forsvindende lille %-del af vore brugere, der i dag selv er

Grundplan af udlånsarealet

i stand til at gennemskue, trænge ind i og bruge bibliotekernes alt for komplekse systematik.

Til dette er der blot at sige, at på dette problem findes der kun én reel og fornuftig løsning:

nedbrydning af de omfattende alfabetiske og systematiske opstillinger og en opsplitning af materialebestanden i mindre emnegrupper/genrer.

I børnebibliotekssammenhæng har vi - med grundlag i aldersspredning og læsefærdighed - allerede længe haft en betydelig opsplitning i materialebestanden, hvorfor vi herudover kun etablerede et par nye, fast udskilte emnegrupper/genrer, nemlig:

Eventyr og sagn (39.1, 39.12-13 + skønlitt.)
Læs om dit barn (forældrehyldemateriale) og endelig
Heste (gr. 58, 63, 79 + skønlitt.)

I voksenafdelingen måtte vi gå anderledes radikalt til værks; for skønlitteraturens vedkommende udskilte vi - udover de gængse **digte, skuespil og skønlitteratur på fremmed sprog** - følgende genrer:

kærlighed
krimi
gamle dage
spænding
science fiction

I faglitteraturen blev følgende emnegrupper skilt ud:

håndarbejde
kunst
musik
sundhed og sygdom
(som udover bøger om alternativ helbredelse, diætkogebøger, sygdomsbiografier)
historie
(som udover gr. 90 også rummer bøger om f.eks. kvindernes, bøndernes, klædedragens o.s.v. historie)
lande og rejser
(som udover gr. 40 Også rummer relevante titler fra gr. 30. 32. 33. 99.4)

Herudover er der i grænselandet mellem børne- og voksenafdelingerne etableret et såkaldt faglitterært fællesområde, eller det vi kalder for vores **hobby og sport's-land**. Her har vi fra de 2 afdelinger hentet bøger fra de relevante DK5-grupper og anbragt dem sammen - ofte var det bøger, der i forvejen var dobbeltindkøbt, men ellers var det vores udgangspunkt, at voksne ofte kan bruge en børnebog som en let introduktion til et emne, og omvendt - at børn kan læse tilsyneladende utrolig svær faglitteratur, hvis det er et emne, der virkelig interesserer dem.

Alt dette er selvfølgelig gjort i et forsøg på at lave en opstilling, der i højere grad genspejler brugerne mere alment formulerede behov - og i forhold til gængs anvendt bibliotekssystematik og almindelig traditionel bibliotekartankegang - noget mere "ulogiske" og "diffuse" tænkemåde!

Derfor gælder det også for alle de udskilte genrer og emnegrupper, at den enkelte bogs placering besluttet på titelniveau, det vil sige, at det f.eks. for fagbøgers vedkommende ikke længere bliver bogens klassemærke, der afgør dens placering, men en vurdering af dens rent konkrete brugsværdi - og hvor man som bruger vil forvente at finde bogen. Derfor vil bøger fra gruppe 61 f.eks. også kunne findes på **læs om dit barn**-hylden og i **sport-området**. For skønlitteratur betyder det f.eks., at den samme forfatter vil kunne findes både i **krimi, spænding, kærlighed** og i **skønlitteratur**.

Alle placeringer bliver i øjeblikket stemplet på såvel boglomme som - af genfindingshensyn - på kartotekskort-niveau - et arbejde, der vil lettes betydeligt dén dag, biblioteket går i gang med en beholdningsregistrering af bogbestanden.

Men resten da, hvor havner alle de bøger, der bliver til overs, når der er taget ud til genrer/emnegrupper? Ja, her har vi - i modsætning til Frederikshavner-modellen - valgt en ordinær alfabetisk og systematisk opstilling, bl.a. ud fra en betragtning om, at - f.eks. for faglitteraturens vedkommende - en total nedbrydning af DK5 i sig rummer faren for en opsplitning af bøgerne, der i bund og grund måske kan vise sig at være lige så uigennemskuelig, forvirrende og "ulogisk" for vore brugere, som

DK5-opstilling er i sig selv. I voksenafdelingen hentes i øjeblikket 70% af den skønlitterære og 60% af det faglitterære udlån fra de udskilte genrer/emnegrupper!

Inventaret

For at præsentere materialerne så tillokkende som muligt, var det helt klart et ønske, på så mange måder som overhovedet muligt, at få præsentert vore materialer mest indbydende, det vil kort sagt sige: med forsiden vendt mod lånerne. Hvorfor nu det? Fordi forsiden jo på alle måder er bogens ansigt udadtil (det er desværre ikke trængt ind hos alle forlag endnu!), dét, der skal fange den nysgerrige og "græssende" brugers opmærksomhed og give vedkommende LYST til at tage bogen i hånden, slå op i den - og låne den med hjem!

Vi nåede langt i dén retning ved i vore reolopstillinger at blande alle de gængse og kendte reolformer og -typer på hidtil uset måde; skrånhylder, opslagstavler, krybber, tidsskrifthylder, småborde og bladrekasser bidrog med hver deres egenart og karakteristika til at gøre helhedsindtrykket af vore materialeopstillinger langt mere varieret og spændende.

På den anden side stod det også klart, at vi til nogle ganske bestemte formål stod og manglede inventartyper, som vi derfor måtte have designet og nyudviklet i forhold til vores behov og krav. Udover et smart og funktionelt møbel til båndoptagere og CD-afspillere resulterede det i tilblivelsen af følgende nye typer biblioteksdesign: **podiekasser, stiger og Otterup-tårne.**

For til stadighed at kunne etablere mindre skiftende emne-udstillinger, havde vi brug for et fleksibelt møbel, der hurtigt kunne flyttes og formes efter det aktuelle behov. Svaret herpå blev podiekasserne, der i hele, halve og kvarte moduler som store byggeklodser kan opstilles i et uendeligt antal pyramidalske former, hvor materialerne kan stilles ind i dem, ovenpå dem, ned i bladrekrybberne o.s.v. I en variant med en pude på fungerer de som siddemøbler i spilleområdet. Udlånet har i øjeblikket 8-10 podiekasseopstillinger med skiftende materialepræsentationer.

Stigerne blev et spændende, dobbeltsidigt udstillingsmøbel, der hurtigt og let kan anbringes, hvor der er behov for en anden måde at præsentere vores tilbud på.

Sidst, men ikke mindst blev Otterup-tårnet til i et forsøg på at kombinere den gammelkendte bogmøblens **udstillingsmuligheder** med den gængse reols **kapacitet**, igen ud fra ønsket om en anderledes og mere interessant måde at præsentere et lidt større udsnit af vores materialer på. Tårnet er af træ og danner en god kontrast til alle stålreolerne, det rummer ca. 1000 bd. og vi bruger i øjeblikket 4 af dem til at danne rammen om vores **hobby og sport's-land.**

Sammenfattende griber de ændrede opstillinger og måder at præsentere materialerne på dybt ind i bibliotekets formidling og bibliotekarernes arbejdsform, bredt set. Implicit rummer de et krav om stadig fornyelse - intet virker mere uinspirerende og dræbende end en afpillet skrånhylder, en ribbet emneudstilling eller en halvtom bladrekrybbe. Bibliotekarens arbejde består derfor meget i at "fylde op" - umiddelbart måske en passiv formidlingsform, men sammenholdt med hvor meget der rent faktisk udlånes af det udstillede materiale, en form, der fungerer - og er effektiv! Det litterære supermarkeds selvbetjeningsprincip kombineret med god, personlig vejledning, når der er behov herfor!

Materialevalget

Vi vil ikke her gøre meget ud af materialevalget blot nævne, at det selvfølgelig må afspejle ønsker og intentioner med hele bibliotekets virke. En vigtig detalje i den forbindelse er, at det ikke nytter meget at præsentere tilbuddet flot og godt, hvis indholdet er forkert. Det kan højst holde til et par besøg. Vores brugere kommer kun igen og igen og igen og igen, hvis det vi tilbyder også har en værdi for dem.

Vi har også oplevet, at kravene til os i form af nye bøger nu og ingen ventetid på materialer er øget væsentligt - også dette afspejles i vores bogvalg, hvor massive opkøb kan holde ventetiden nede på under én måned, selv for de hedeste navne. Ofte

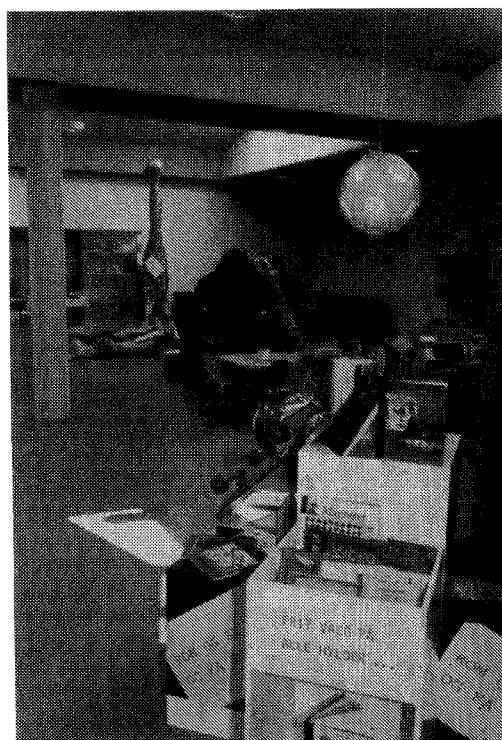
ses det fremstillet som et problem med den store efterspørgsel på enkelte nye titler, men her ser vi anderledes på det: Vi har nok et praktisk problem, men det er let, og forøvrigt billigt, at løse, men væsentligst er, at vi befinder os i den lykkelige situation, at have stor efterspørgsel på vores tilbud.

Jamen, hvorved adskiller vi os så fra den kulturindustri vi - trods alt - skal og vil være et modspil til? Vi tror meget på valgmuligheden og alsidigheden, ligesom vi erkender, at lånerne er mere, meget mere, altfavnende end vi i faget og på biblioteksskolen normalt vil anerkende.

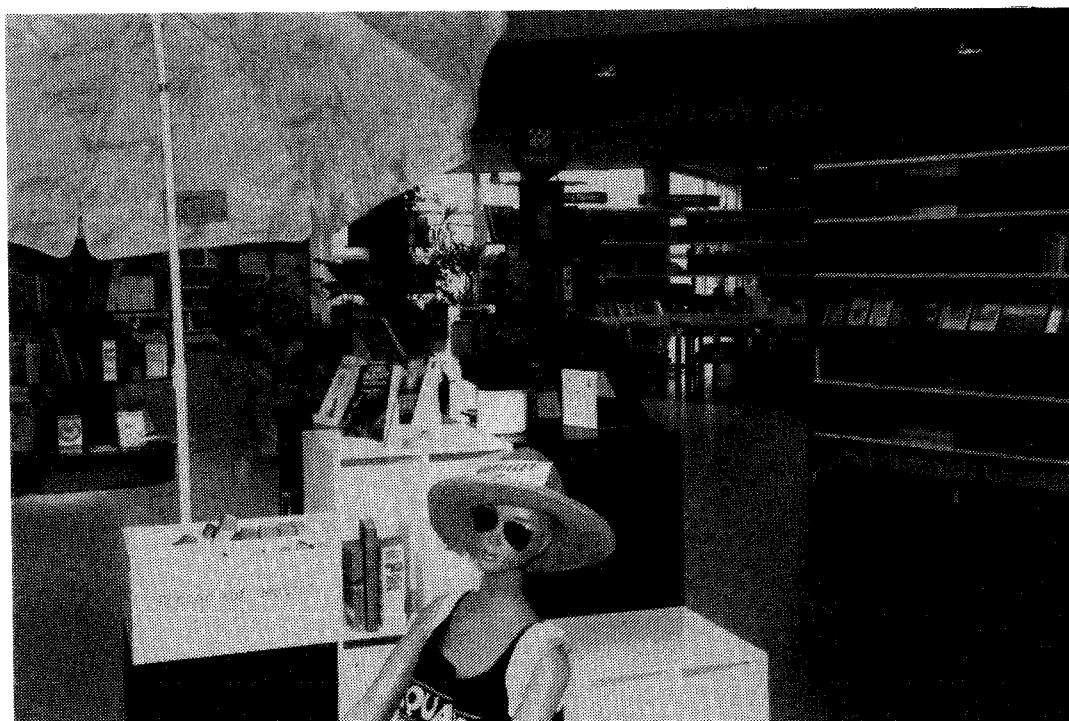
Kulturpolitik og materialevalg handler for os om at give muligheder, gerne med et spark i ny og næ, men aldrig om forbudspolitik og snobberi. I dag skræmmer sporene vel også?

Søren Lind er ledende bibliotekar på Otterup Bibliotek.

Jes Dalsgaard er ledende børnebibliotekar samsteds.

Enhver ved hvordan en reol ser ud - så her er en giraf

Enhver ved hvordan en bog ser ud - så her er en sommerhat